

Historisk

Beskrivelse

saavel over

Guldsbaaden i Kjøbenhavn

fra 5te til 7de Junii 1795,

som og

over de ødelagte

offentlige og private Bygninger,

tilligemed sammes

Mærkværdigheder.

Kjøbenhavn 1795.

Trykt hos M. Seeft og faaes tilkjøbs for 2 R., heftet 10 R.
hos Boghandler A. Soldin i Mgntergaden 157.

09.473

Hä 91

7226

Blandt de Ting, vi beklage, naar vi erindre os den før kaldede store Ildbrand i Kjøbenhavn, Aar 1728, er dette een, at man ingen samlet Efterretning har om de af Ildsvaaden ødelagte offentlige og private Bygninger. Historien kræver Nærvaagenhed hos den ved enhver vigtig Tildragelse levende Slægt i at optegne, hvad der foregaaer; thi skulle Efterretningerne samles først af Efterkommerne, blive de sjelden Historie, de blive ofte Fabel. Nærværende Ildsvaade har vel ikke ødelagt saa mange offentlige Bygninger, som hiin Ildsvaade, men den har dog altid ødelagt nok til at blive en Gjenstand for Efterkommernes Erindring og Beklagelse. De Efterretninger, man hidindtil saavel om Ildens Ødelæggelse som om de ødelagte Bygningers Situation, Bygningsmaade

maade og Indretninger har kunnet samle, meddeles derfor her for det første.

Ilden opkom den 5 Junii 1795 ved 3 Slet om Eftermiddagen først i et Brænde Oplag paa gammel Holm Dellehaugen kaldet, og antændte strax en lang Magazinbygning; men Oprindelsen dertil vides ikke. Denne Magazin-Bygning bestod af tvende lange Fløie, som vare forenede ved en Pavillon, 5 Fag bred, 3 Etager høi, med en rund Cuppel over det midterste Fag. Bag Cuppelen var der i Taget anbragt et lille igjennembruffet Spiir, omtrent 21 Alen høit, ziret paa Spidsen med Rep-tuni Billede. I Midten var Indgangen igjennem en temmelig høi Dør, over hvilken Kong Christian den Sjettes Navn under en Krone var udhugget i Steen. De tvende lange Fløie bleve kaldte det store Svemagazin, de vare tilligemed Pavillonens opbygte af Kong Christian den Sjette, og de bleve brugte til Magazin for Takelagen. I Pavillonens underste Etage blev Holmens Archiv forvaret, i anden Etage adskillige Mathematiske In-

Instrumenter og Machiner og i øverste Etage en Deel Modeller af Skibe, Kraner, Møller og deslige.

Fra denne Bygning gik Ilden over i Admiralitets- og Commissariats-Bygningen og den tilgrænsende Baaning for Holmens Chef. Admiralitets-Bygningen var 11 Fag bred, to Hoved- og en Mezanin-Etage høi, havde et heelt Tag, en Dør paa hver Ende og en Indgangsport til Holmen i Midten. Den var 66 Alen lang, 20 Alen høi til Taget og 28 Alen høi med Taget. Kong Friderich den Fjerde havde ladet denne Bygning opføre i Aaret 1704, og bestemt den til General Commissariats- og Admiralitets-Forsamlinger, men den blev siden af Kong Christian den Sjette overdraget ene til Sæstatens Forretningers Bestyrelse.

Faa Timer efter Ildens Udbrud brød Luften ogsaa ud i Bygningerne ved Holmens Canal og i St. Nicolai Kirkeetaarn, derefter udbredte den sig i alle Kirkens Bygninger. Denne Kirke var ikke allene den ældste men og den eneste fra det gamle

Kjøbenhavn lebnede Kirke. Der havde været begyndt paa denne Kirkes Opførelse forend Reformationen, men den blev ikke fuldført forend i Reformationstiden. Dens Taarn styrtedes ned i Aaret 1627 af en heftig Storm, men blev opført igjen fra 1663 til 1666, ved hvilken Leilighed der ogsaa blev tilbygget et Chor, hvis Mure udvendig vare zirede med ti Billeder i Steen af Propheterne og Kirkesædrene, og adskillige paa Kobber malede Billeder af Kristus, Evangelisterne og Apostlerne; paa den Østre Ende af Gavlen var St. Nicolai Billedet anbragt, udhugget i Steen og forgyldt, og paa den Søndre Side af Kirken fandtes en fortræffelig Coelstive af Longomontanus, Lyge Brødes Discipel. Den hele Kirke var tækket med Kobber, og den havde foruden Hovedspiret tvende andre men meget mindre Spire. Taarnet var 150 Alen høit, det havde et Gallerie et Stykke ovenfor Uhret, og den øverste Fjerdedeel af samme hvilede paa forgyldte Kugler. Dette Taarn blev anseet for et Mesterstykke i Bygningskonsten. Ind-

ven

vendig var denne Kirke vel temmelig skummel for-
 medelst de store Piller, hvormed den var ziret og
 afdeelt, men desuagtet besad den mangfoldige
 Seeværdigheder, baade til Konsternes Noes og
 til de der Begravedes Ære. Alteret, Orgelvær-
 ket og Prækestolen vare prydede med meget for-
 træffeligt Billedhugger Arbeide, med megen For-
 gjyldning og med mange skjønne Malerier af Carl
 von Wandern og andre store Konstnere; paa Mu-
 rene imellem Pillerne vare mange af den gamle
 Danske Adels Vaabener anbragte. Af kostbare
 Gravminder var der en temmelig Deel. Det
 Rosenkrantske blev anseet for det smukkeste og be-
 tydeligste. Det var forfærdiget af adskillige Slags
 Marmor og med overmaade megen Konst. In-
 scriptionen derpaa lød saaledes:

Hic deposuit, quod caducum & mortale habuit,

Nicolaus Rosenkrantz,

Stougaardia, Holbecigardia & Alstedii Domi-
 nus hæreditarius. Eques auratus, Sacr. Reg. Maje-
 statis Dan. & Norvegia Legatus in Exercitu Genera-

lis, Prætorix Legionis Pedestris Tribunus, Affessor in Collegio Militari & Metropolitanæ hujus urbis Præfectus bellicus, Vir longo utrinque Avorum & Atavorum sanguine clarus, sed propria virtute & fortitudine apud Belgas, Hispanos, Gallos clarior, in patriæ necessitatibus longe clarissimus, spectatus in obsidione Hafniensi, expeditione Pomerana, expugnatione Wismariensi, exscencu in terram Scanicam, alibi fortis, fidus, salutaris consilio acer, manu strenuus, opere infatigabilis, in toga placidus sine recessu, sine falso officiosus, expertus rectus sine proprii emolumentis intuitu, ardens interritus, circumspectus, ad summam, boni civis, confirmati Ducis & Deo Patriæque Exemplar qui in obsidione Helsingburgensi adverso vulnere gloriose occubuit. Posteris memoria summi Viri colunt Virtutem.

Endvidere var der i Choret et prægtigt Monument af Kobber, hvorpaa følgende Gravskrift var anbragt:

Quiescit heic,
 Quem raro ære sua vidit ætas,
 Illustrissimus ac Nobilissimus
 CORNELIUS LERCKE,

Dominus de Nielstrup & Aasmarek, Sacræ Regiæ
Majestatis Consiliarius Status

&

Summus Provinciarum Lalandiæ & Falstriæ Præfectus,
Qui tribus Danorum Augustis, Parenti, Filio, Nepoti
semper gratam quia nunquam non gravam
præstitit operam

Legationum dexteritate, Consiliorum maturitate,
Ingenii sagacitate, Animi gravitate
Immortalitatem consecutus,
Regum dilicium, Hispaniæ Sturr., Daniæ decus,
Olim suavium, nunc desiderium

solutæ in lacrimas
Nobilissimæ Viduæ
CECILIÆ GRUB.

B. E.

Natus MDCXV.

Denatus MDCLXXX.

Desforuden havde ogsaa de Ulfeldtske, Friskske,
Pasbergske, Gersdorffske, Lindenovske, Schackiske,
Høgiske og mange andre gamle adelige og vigtige
Familier i denne Kirke deres Begravelser og Mo-
numenter.

af Malerier var der endeel paa den Kongelige Stool, iblandt andre alle Kongerne af det Oldenborgske Huus, forfærdigede af adskillige bekjendte og store Malere. I Gangen om Choret fandtes en Kugle ophængt med følgende Forklaring derover:

„Udi Besætningen Anno 1658 den 6 Augusti om Natten, blev denne Kugle skudt gloende paa den Nordre Side hos Choret.“

Orgelværket havde temmelig gode og rigtige Toner; der blev efter et Testamente spillet derpaa, foruden Søn- og Festsdagene, en Time hver Mandag, Onsdag og Fredag Eftermiddag.

Da Taarnet, samme Aften Ildsvaaden begyndte, faldt, udbredte Ilden sig over Hvelvingen, Færgestræderne, Høibroestrædet, Sammelstrand, Læderstrædet, den ene Side af Amagertorv og Vinmølkstædet, samt en lille Deel af Østergaden. Paa den anden Side af Kirken blev endnu samme Aften Holmens Kanal, Hummergaden, Laxegaden, Admiralgaden, Boldhuusgaden og endeel af Svalbergaarden og Ulsegaden lagt i Aske. De øvrige

publique Bygninger, som denne Dag og Nat bleve Offer for Ilden vare: St. Nicolai Sogns Frieskole, Petersens Jomfrue Kloster i Dimmelskaflet og den Jødiske Nations Kirke i Læderstrædet.

St. Nicolai Skole laae i Hvelvingen, det var et temmelig stort grundmuret Huus. Skolegang der nød 150 Børn af begge Kjøen, hvoraf 24 fik Klæder fra Hoved til Fod, 56 fik Skoe og Strømper, 50 fik hver for 1 β . Brød daglig, og 10 bleve betalte for om Onsdagene at synge i Kirken. Denne nødvendige og nyttige Indretning er vel een af de første, der blive bragte i Stand igjen.

Petersens Jomfrue Kloster var en stor nye Bygning paa Amagertorv lige for Helliggeistes Kirke. Den var opført fra nye af Grundmuur Aar 1768. Stifteren af dette Kloster var en Klædefræmmer navnlig Albert Petersen; han havde ved et Testamente givet 90000 Rdlr. til denne Stiftelse. Tyve Kjøbmænds og Præstedøttre, alle over 35 Aar, nød frit Huus i denne Bygning, og hver af dem har 150 Rdlr. aartlig til Underholdning. Den

Den Jødiske Synagoge var en temmelig stor grundmuuret Bygning, beliggende omtrent midt i Læderstrædet; i denne, holdt de Tydske Jøder deres Morgen-, Aften- og Sabbaths-Andagt. Desuden havde de portugisiske Jøder tvende andre Synagoger, dog ikkun leiede, nemlig een i Færgestrædet og een i Snaregaden, hvilke begge ogsaa ere lagte i Aske.

Den 6te Junii om Formiddagen Klokken ti havde Ilden naaet Gammelstorv, om Eftermiddagen laae Raadhuset, Baisenshuset og Stadens Arresthuus i Aske, og om Aftenen brød den ud i Farvegaden, Lavendelstrædet, Frederichsborggarden og andre til Vesterbold løbende Gader.

Raadhuset var en stor og anseelig Bygning, liggende mellem Gammel og Ny Torv. Det var 7 Fag bredt paa hver Façade, og rundt omkring to Etager høit. Façaderne vare 50 Alen brede og 18 Alen høie til Taget. Fra Gessimsen til Tagryngen var der ogsaa 18 Alen, og det i Taget anbragte Taarn var 40 Alen høit. Taget var gebrochen.

Hovedfacaden vendte ud til Sammel-Torv. Indgangen i Midten var et zirligt Steenportal af dobbelte friestaaende Kommerſke Piller. Over Pillerne var en Altan, ziret med tvende Figurer. De tre midterſte Fag havde en hoi rundagtig Fronteſpids over ſig; i denne var der udhugget i Steen et Bryſtbillede af Kong Chriſtian den Sjette, ſtaaende paa det Danſke af tvende Bildmænd holdte Vaaben. Ved Siden af Vaabenet i denne Fronteſpids ſad tvende Figurer, foreſtillende Forſigtigheden og Retfærdigheden, og paa Gefimfen af Fronteſpidsen bar tvende i Baſuner blaſende Engle Kong Chriſtian den Sjettes Navn i Chiffre med den Kongelige Krone over. Til Portalet ſtødte der en ſtor frieſtaaende Steentrappe.

Den anden Facade til Nyetorv havde fire hvelvede Indgange lige med Jorden. Over det midterſte Fag var det Danſke Vaaben udhugget i Steen under den Kongelige Krone anbragt paa en rund Fronteſpids. Begge Endefagene havde

hver

hver en Vinkelspidse over sig, og i disse var Stadsens Vaaben udhugget i Steen.

Taarnet havde et godt Uhr med Uhrskiver ud til begge Torvene. Femten Alen oven for Taget var fem Alen af Taarnet gjennemtrukket. I Fløien var Kong Christian den Sjettes Navn anbragt i Chiffre med Krone over.

Fra Portalet til Gammel-Torb kom man ind i en stor Sal, der tjente til Samlingsplads for dem, som skulde tale med Magistraten. Væggene i denne Sal vare behængte med Portraiter af det Oldenborgske Huses Konger, adskillige store Geværer og nogle store Slagsværd, hvilke sidste vare reddede fra Ildbranden 1728. Paa den høire Side af Salen var der et langt Gallerie, hvortil der løb en Trappe af nogle Trin, og fra hvilket de Borgerstabet angaaende Forordninger, Placater og Rescripter bleve oplæste. Inden for dette Gallerie var Magistratens Forsamlingsstue, afdeelt saaledes ved et Tralbærk, at de, der havde med Magistraten at tale, derved bleve skilte fra Raadet.

Med

Ved Siden af Magistratens Forsamlingsstue var Raadhuss Archivet, hvilket forvarede adskillige gamle og sjeldne Documenter, Hovedstaden og dens Indbyggere vedkommende. Paa venstre Haand af den forommeldte store Forsal var Borgernes Vagtstue og bag den en Trappe, der løb op til nogle Arrestkamre.

I anden Etage ud til Sanimektorv var Forsamlingsstuen for Stadens to og tredive Mænd, den blev i de senere Tider ogsaa brugt til Politieret.

Ud til Nyetorv var Kjelderens og endeel af 1ste Etage indrettet til Arrestkamre. I anden Etage var Politiekammeret, hvis Vægge vare behængte med Portraiter af Kjøbenhavns Politie-mestere, ligesaa Stadens Brandaurassnes Contoir, to Værelser til Raadhusskriverstue, to Værelser til Overformynderiet og et Værelser til Fattigvæsens Contoir.

Dette Raadhuus var opbyggt efter den store Ildbrand, Aar 1728, paa Grunden af det forrige

rige paa samme Sted staaende Raadhuus. Det første Raadhuus, Kjøbenhavn havde, laae paa Hjørnet af Nørregaden og Klædeboderne. Der næst blev der opført et Raadhuus paa Hjørnet af Studiestrædet og Nørregaden. Det sidste Raadhuus, førend det som nu er opbrændt, blev opført Mar 1605, og afbrændte, ligesom det sidste, i Kjøbenhavns Ildebrand 1728. Følgende Inscriptioner, som det gamle Raadhuus havde, ere-*sa* meget desmere mærkværdige, som ingen af dem vare anbragte paa Stadens sidste Raadhuus. Over Indgangen stode disse vigtige Ord:

Hæc Domus Odit, Amat, Punit, Conservat, Honorat,
Noquitiam, Pacem, Scelera, Jura, Probos.

Udvendig over Dørene stode ogsaa adskillige Inscriptioner, hvoriblandt følgende vare de mærkeligste:

Sufficit Actori Querulo Si Pater Auris, Servetur Pa-
vido Judicis, Una Reo. Johannes VIII Cap. Tum
Justus Judex Fueris & Criminis Ultor, Cum Sce-
leris

leris Non Sis Consciis Ibsæ Tibi. Esaia X Cap.
 Væ Judicibus iniquam Ferentibus Sententiam &
 Scribis injusta scribentibus, ut opriment Judicio
 Pauperes. Aristotel. Amor Odium & Proprium
 Commodum Sæpe Faciunt Judicem non cognoscere
 Verum.

Lad ingen Bild fra Metten gaae,
 Lad Skjenk Dig ei besvige;
 Som Sagen er, døm hver Mand saa,
 Den Fattig' med den Rige!

„Anno 1659 den 11 Febr. var der Etork
 hier vor Kopenhagen, da var ich Andreas Frichen
 von Breslau, Muurmeister hier in Kopenhagen,
 Eltermann fur die Brand-Meister und Brandge-
 sellen allzusammen diese Brandzangen brauchten
 wir vor die Feur-Kuglen.“

Weisenhuset, stiftet og bygget Aar 1727 af
 Kong Frederich den Fjerde, og opbrændt 1728
 i den store Ildbrand paa nogle faae Baghuse nær,
 blev atter Aar 1731 opført fra Grundten af. Ho-
 vedfacaden vendte ud mod Rhetorv, den var 3 Eta-
 ser, 108 Alen bred, 24 Alen høi til Gesimsen,
 og 10 Alen fra Gesimsen til Tagryggen. Det
 havde

havde i Midten en Kirke, hvis Mure sprang lidet frem for den øvrige Bygning. Denne Kirke var 42 Alen breed, havde et Spiir 37 Alen høit, ziret med en forgyldt Krone mellem tvende Kugler, og i Spidsen en forgyldt Hane istedet for Fløi. Over Kirkedøren var følgende Bibelske Sprog anbragt: „En reen og ubesmitten Gudsdyrkelse for Faderen er denne, at besøge Faderløse og Enker i deres Trængsel, og at holde sig ubesvittet fra Verden. I Frontespidsen var det Danske Vaaben, holdet af tvende Bildmænd, med en Krone over udhugget i Steen.

Kong Frederich den Fjerde gav Stiftelsen en Capital af 60000 Rdlr., og forsikkrede den aarlig 2000 Rdlr.; siden have adskillige private Folk forøget dens Fond. Der underholdes 150 Børn af begge Kjøen med Føde, Klæder og Underviisning.

Stiftelsen havde et betydeligt Bogtrykkerie, som ikke allene trykte Stiftelsens egne Forlags Skrifter, men ogsaa adskillige andre Sager for Betaling. Ligesaa havde det et Apothek, en Boglade og et Bibliothek.

Stadens Arresthuus, ellers Slutteriet kaldet, var bygget til Fængsel for dem af den borgerlige Stand, der bleve heftede enten for Gjeld eller for Forbrydelser. Det var en stor, svær, grundmuret Bygning, 4 Etager høi foruden Kjelderens. Over Døren, som var anbragt i Midten, og som havde en frie staaende stor Steentrappe, var Frederich den Fjerdes Navn i Chiffre udhugget i Steen, og i Frontespidsen var Stadens Waaben ligeledes anbragt i Steen. I Bygningen selv var der en lille Kirke.

Den 7de Junii om Eftermiddagen endtes Ildbranden. Den havde udbredt sig til den Tid langs med Bester, og Nørrevold fra Barton Hospital af til Fruesog's Arbeidshuus, og borttaget alle de Gader, som fandtes paa denne Strækning. Walfendorfs Collegium, Budolphi Kloster og tvende Professor Gaarde i Studistrædet vare de sidste offentlige Bygninger, denne Ildbrand lagde i Aske.

Walfendorfs Collegium i St. Peterstrædet var een af de allerældste Bygninger i Staden, og henved trehundrede Aar gammel. Den havde før

rend Reformationen været et Carmiliter Kloster, men blev Aar 1595 af Rentemester og Rigets Hofmester Christopher Walkendorf kjøbt og indrettet til Boelig for 16 Studenter. Den blev staaende 1728 midt i Fløvaaden uden at tage megen Skade.

Bygningen var syv Fag til Gaden og to Etager høi; den havde Port i Midten, en Nøist over de tre midterste Fag og en spids Frontespidsse over Nøisten; den var 36 Alen bred, 16 Alen høi til Gesimsen og 28 Alen til Tagryggen.

Collegiet havde en temmelig stor Hauge, omgivet af Brandmuur, enhver Alumnus havde et Qvarter for sig selv. Mellem denne Hauge og Gaardsrummet stod der et grundmuret Auditorium, hvori Alumni holdt deres aarlige Desputatser, og hvori Bibliothek blev forvaret. I Auditoriet hang Walkendorfs Portrait og Vaaben over en Table med en Inscription paa.

Capitalen, Walkendorf henlagde til denne Stiftelse, var ifkun 6100 Rdlr., men er Tid efter anden stegen til 20000 Rdlr. Enhver Alumnus laae der i 5 Aar og nød imidlertid 30 Rdlr.

aarlig. De brugte Stiftelsens Meubler og vare to og to om to Værelser.

Bibliotheket var een af de ældste Bogsamlinger i Staden. Walkendorf selv havde givet 429 Bøger dertil, senere Colligianter havde anseeliggen forøget det. Blandt andre havde Professor Eloquentiæ Magister Eilersen foræret samme 1409 Volumina, Capellanen til Nicolai Kirke Jacob Snistorfs 1014 Bøger, Magister Paul Hersleb 199 Bøger, ved hvilke tredje Bogsamlinger, der til Givernes Admindelse paa Tavler var anbragt tre latinske Inscriptioner.

Budolphi Kloster laae ogsaa i St. Pederstrædet ved Siden af Walkendorfs Collegium. Det var en lille grundmuret Bygning, og over Indgangen til samme læstes Stiftelsens hele Historie i følgende i Steen udhugne Inscription.

„Salig Morten Budolphs Kloster, legeret Aar 1725 med Capital 4000 Rdlr.; først indrettet i Pustervig, som brændte Aar 1728; nu atter paa denne større Plads af nye opbygget og til Fremvæxt i Tiden med Gundsø efter Testamentet, istand-

fat

sat Aar 1743 af Justitsraad og Professor Christian Thesstrup.

Otte Lemmer nød deri frie Bolig, og hved af dem havde 3 Mk. ugentligen.

Herforuden blev endnu i denne Ildebrand ødelagt og opbrændt Frue Latinske Skole, hvis Facade vendte ud til Frue Kirkegaard. Den havde 11 Fag Vinduer, var 2 Etager høj, havde en Qvist paa to Fag og en spids Frontespids. Den var 55 Alen breed, 11 Alen høj til Gesimsen og 22 Alen til Tagryggen. Desuden havde den ogsaa en Facade ud til Skindergaden, hvilken tjente Rectorerne og Lærerne til Baaning.

Frue Latinske Skole blev allerførst oprettet og opbyggt Aar 1548 paa Frue, Nicolai og Helliggeistes Kirkers Beføstning; derefter blev den ombyggt 1591 ved Sammenstud af adskillige formuende Mænd, saasom Christopher Parsberg, Erich Munch og Axel Gyldenstjerne; Aar 1634 blev Lærernes Baaning tilbygget paa ovenmeldte Kirkers Beføstning; men i Ildebranden 1728 blev den hele Bygning ødelagt og siden igjen opbyggt, saaledes som den nu var, da den blev ødelagt.

Naar den afbrændte Deel af Staden igjen opbygges, er det meget at formode, at Gaderne ville faae en anden Skikkelse og Inddeling end den de have havt for Ildbranden. Det vil vel derfor ikke være overflødigt, at man her anfører deres sidste Skikkelse samt deres Oprindelse.

Holmens Canal, ellers kaldet Storrestredet, strakte sig fra Holmens Broe til Kongens Nytorv. Paa den ene Side ned af Kongens Nytorv til havde den en Vandgrav, op ad Holmens Broe, Admiraltetsbygningen og en anden Søe, Staten tilhørende Gaard, og paa den anden Side en stor Mængde smukke private Bygninger. Til dette Stræde havde trende smaae Tvergader deres Udløb, nemlig Admiralgaden, Svaldergaarden og Ulsegaden. Alle disse Gader gjennefskar Hummergaden, Laxegaden og Dybensgaden, men Ulsegaden løb lige til lille Kongensgade, da derimod de andre to endte sig i Biingaardsstrædet lige for St. Nicolai Kirke. Fra Gammel Strand løb der et lille Stræde ned til Laxegaden, Boldhuusgaden kaldet, og i den anden Ende af Laxegaden løb en lille Gade, kaldet Reverenngaden, ned til Kongens Nye

Nytorv. Mellem Laxegaben og Kanalen var Summergaden, hvilken i den Ende mod Kongens Nytorv var lukket, men i den anden Ende stødte til Admiralgaden. Dybenggade var ligeledes lukket i den ene Ende og stødte ned den anden Ende til Admiralgaden.

Den Strækning, hvor disse Gader laae, havde i de ældre Tider, da Østerport laae paa Hallands-Næs eller Kongens Nytorv, været en Slottet tilhørende Frugthauge samt en Plads, hvorpaa der blev holdet Carrusel; Kong Christian den Fjerde lod den bebygge for sine Søofficerer og Skippere; og disse Bygninger ere siden blevne afhændede til private Folk. Det er derfra, man endnu har kaldet alle disse Smaagader Skipperboderne.

Viingaardstrædet løb fra Kongens Nytorv til Fortunstrædet, hvilken sidste lille Gade stødte med den anden Ende til Gammelstrand. Viingaardstrædet formodes at have faaet sit Navn af en Viingaard, som skal have lagt ved den tilforn paa Skipperbodernes Grund beliggende Frugthauge, og som skal have stødt til denne Gade.

Hvelvingen løb fra Admiralgaden langs med et Hjørne af Nicolai Kirkegaard om til lille Kongens,

gensgade, lille Kirkestrædet løb fra Hvelvingen ud i store Færgestrædet, lille Færgestrædet stødte til Gammelstrand tæt ved Fortunstrædet, store Kirkestrædet løb ogsaa i lige Flugt fra lille Kongensgade og stødte til store Færgestrædet tæt ved Amagertorv, store Færgestrædet løb fra gammel Strand til Amagertorv.

Endeel af disse Gader, saasom lille Færgestrædet, store Færgestrædet og flere have i de ældre Tider unberstaaet tildeels Vand, som er blevet opfyldt. Færgestræderne skal have faaet deres Navne af et Færgested, de løb ud til.

Amagertorv er en stor lang Plads løbende i Flugt med Vimmelstædet. Til den ene endnu staaende Side af dette Torv støder Klosterstrædet, Koffegaden, Helliggeiststrædet og store Kjøbmagergaden, til Enden af samme støder Østergaden, til den afbrændte Side af dette Torv stødte store Færgestrædet, Hoibrostrædet og Hystenstrædet. Dette Torv var i de ældre Tider et Fiskertorv, men blev siden af Kong Christian den Anden, da han havde stiftet Colonien Amager, overdraget Amagerlands Indbyggere til deres Handel med Kjøkkenurter.

af Østergaden, som løber fra Kongens Nytorv til Amagertorv er ikkun nogle faa Huse fra St. Jørgensgade til Amagertorv afbrændte. Østergaden har faaet sit Navn af Østerport, som i ældre Tider laae for Enden af samme paa Kongens Nytorv.

Høibroestrædet løb fra Gammel-Strand til Amagertorv. Denne Gade havde faaet sit Navn af Høibroe, til hvilken den stødte. Der siges, at Kong Hans skal have holdt sin Søn Kong Christian den Anden, medens han var Kronprinds, i Kost hos en Bogbinder ved Navn Hans i denne Gade.

Hyskenstrædet løb i ældre Tider fra Amagertorv indtil Gammelstrand, og blev kaldet Lydskernes Gade, fordi de fra Lybeck, Rostock og Stettin kommende Kjøbmænd der havde de Boder, hvori de udsolgte de Vare, de bragte fra Lydskland; men i vore Tider endtes den ved Læderstrædet, hvor en anden lille fra Gammelstrand løbende Gade, navnlig Raboelø, mødte den.

Læderstrædet løb fra Høibroestrædet til Hyskenstrædet, hvor den blev mødt af Compagniestrædet. I denne Gade var Jødernes Kirke; den var og
beboet

behoet af mange Joder uden al Tvivl, for at være i Nærheden af deres Tempel.

Gammelfstrand løb rundt om Slottet fra Holmens Kirke til Assistancehuset. Denne Gade havde i ældre Tider, da Canalen om Slottet var en aaben Grav staaet under Vand, men blev under Kong Frederich den Anden begyndt at opfyldes, efterat Rentemesteren Christopher Balkendorf der havde ladet bygge Veierhuset.

Til Bimmelskafstet, hvoraf der kun er bleven staaende en Deel Bygninger paa den ene Side, stødte Badstuestrædet og Knaboestrædet paa den ene Side, Nyegaden for Enden og Eskouboegaden paa den anden Side. Bimmelskafstet blev i de ældre Tider kaldet Fiskergaden efter Amagertorv, som man kaldte Fiskertorvet.

Badstuestrædet løb fra Bimmelskafstet til Compagniestrædet; Broelæggerstrædet, en lille i Raadhuusstrædet begyndende Gade, havde deri sit Udlob. Badstuestrædet havde faaet sit Navn af de i ældre Tider deri holdte Badstuer; i det femtende Aarhundrede kaldte man den Bombestrædet, hvilket skal have sin Oprindelse fra Møven, da kaldet
 Bomb

Bom, for hvilken man ansaae Bad at være funde.

Knabroestrædet løb fra Vimmelskæftet til Nye Broe; den blev gennemskæren af Compagniestrædet og Broelæggerstrædet; en lille Vinkelgade, Endeløssstrædet kaldet, begyndt i Broelæggerstrædet, løb ud til samme, og Snaregaden og Nagsstrædet mødte hinanden i dette Stræde. Knabroestrædet havde faaet sit Navn af en lille Broe over Slotskanalen, kaldet Knagbroe, som det stødte til og som blev afbrudt Aar 1724. I ældre Tider kaldtes Strædet Letbroestrædet efter samme Broe, som da blev kaldet Letbroe.

Skovboegaden løb fra Vimmelskæftet til Skindergaden; det var en Gade, der kun bestod af nogle faa Huse. Nyegaden foreenede Vimmelskæftet med Gammelstorv: den kaldtes Nyegaden, fordi den var bleven anlagt efter Ildbranden 1728.

Compagniestrædet løb i Flugt med Læderstrædet op til Raadhussstrædet, hvor det blev afstøt af Farvegaden. Dette Stræde havde faaet sit Navn af et Dansk Handelscompagnie, der i dette

Stræde

Stræde eiede en Bygning, hvori det holdt sine Forsamlinger. Compagniet forandrede siden til et Skydeselskab, og er det samme, som nu holder sine Skydeselskaber uden Vesterport paa den Kongelig privilegerede Skydebane.

Snaregaden, hvoraf den ene Side er lagt i Aske, løb i Flugt med Gammelstrand til Knabroestrædet, hvor den blev afløst af Magstrædet. Den havde i de ældre Tider været Vand og blev først opfyldt og bebygget i Slutningen af det sextende Aarhundrede. Sit Navn havde den faaet efter en Raadmand Snare, der i samme eiede endeel Huse og Pakboder, som han bortleiede.

Skindergaden, hvoraf en lille Deel er afbrændt, løber fra store Kjøbmager Gade til Klædeboderne, hvilken sidste Gade, der løb ud til Gammeltorv, er ganske afbrændt. Klædeboderne havde faaet sit Navn efter Kræmmerlauget, der i ældre Tider kaldtes Klædeboelauget.

Til Raadhuusstrædet, som løb fra Vandkonsten til Nyetorv, og hvoraf endeel er afbrændt, stødte Magstrædet, Compagniestrædet, Farvegaden og Broelæggersstrædet. Raadhuusstrædets

ene Side afbrændte ganske Nar 1749. Det havde faaet sit Navn af Raadhuset, og det var siden ovenmeldte Ildsbaade blevet udvidet til en bred Gade.

Farvegaden, hvoraf den ene Side er afbrændt, løb fra Raadhuusstrædet til Vesterbøld. Den var igjennemskaaen af Gaasegaden og Hestemøllestrædet, der midt i samme mødte hinanden. Farvegaden havde faaet sit Navn af en Kongelig Farvgaard, som laae der i de ældre Tider, og som i Aaret 1666 blev indrettet til Bartov-Hospital.

Til Nyetorv stødte Raadhuusstrædet og Slutteriegaden; Raadhuset skildte det fra Gammelcorn. I de ældre Tider stod der paa dette Torv endeel Boeliger for adskillige af Kettens Betjente. Disse brændte af i Aaret 1647, hvorefter Torvet i det paafølgende Nar blev anlagt. Et Chaot stod der midt paa dette Torv til 1761, da det blev afbrudt.

Slutteriegaden, som løb fra Nyetorv til Hestemøllestrædet, havde sit Navn efter det Fangsel, som ud til denne Gade var anlaet; og Hestemøllestrædet, der i den ene Ende blev mødt af

Gaa

Gaasegaden og i den anden af Kattesundet, havde sit Navn af en Hestemølle, som der i de ældre Tider var beliggende.

Til Gammeltorv stødte Nyegaden, Klæde-
boderne, Nørregaden, Vester-gaden og Frederichs-
berggaden. Gammeltorv kaldtes i ældre Tider
det gamle Markt, fordi Markt der blev holdet.
Dette Torv var ligesom Nyetorv bebygget med
meget zirlige Bygninger. Midt paa samme staaer
et smukt og konstigt Springvand, omgivet med et
ottekantet Jerngitter. Af Nørregaden er ikkun den
ene til Gammeltorv stødende Ende brændt.

Frederichsberggaden løb fra Gammeltorv til
Vesterport, og var igjennemskaaen paa den ene
Side af Kattesundet og paa den anden af Smede-
bakken, hvilke to Gader mødte hinanden; ligesaa
havde og Mikkelbryggersgaden sit Udløb i denne
Gade. Det var en lige, breed og velbebygget
Gade. Den havde sit Navn af Lystflottet Frede-
richsberg, da den førte lige til Vesterport, uden
for hvilken dette Lystflot ligger.

Kattesundet løb fra Hestemøllestrædet til Fre-
derichsberggaden, og Slutterie-gaden, Lavendel-
strædet og Henrichfyrens Gang havde deri deres
Udløb. Det havde faaet sit Navn efter et lille
Sund, som i de ældre Tider løb op i denne Egn
af Staden, men som siden blev tilkastet. Laven-
delstrædet løb fra Kattesundet til Vestervold; Mik-
kelbryggersgaden havde sit Udløb i dette Stræde.
Det kaldtes i de ældre Tider Casse Bindersstrædet
efter en Raadmand, navnlig Lauritz Binder, som
i dette

i dette Stræde i det femtende Aarhundrede havde bygget en Deel Baaninger. Til Mikkelsbryggersgaden, forðum Mikkelsbryggers Gang, stødte Henrichsbyens Gang.

Vestergaden, som var overskaaren af Smedebakken og store Larsbjørnstrædet, der mødte hinanden, løb fra Gammestorb til Vester vold. Den havde faaet sit Navn af Vesterport, der til Aaret 1659, da den nesten blev nedskudt af Svensken, laae for Enden af denne Gade. Smedebakken løb fra Rattesundet til store Larsbjørnstrædet; det var den høieste Grund i Staden.

Studiestrædet løb fra Røregaden til Vester vold, det var igjennemskaaret af store og lille Larsbjørnstrædet, som mødte hinanden. I Aaret 1512 blev det paa Hjørnet af dette Stræde liggende Raadhuus indrettet til Studiegoard, og deraf fik Strædet sit Navn; for den Tid kaldtes det Raadhuusstrædet. Store og lille Larsbjørnstrædet havde faaet deres Navn efter een i denne Egn boende Borger ved Navn Lasse Bjørsen, og hvis Enke i Aaret 1479 skjenkede St. Petri Kirke en Deel af sin Grund.

Til St. Pederstrædet, hvoraf den største Deel er afbrændt, stødte Teglgårdstræde, en Gade, paa hvis Grund den, førend samme blev taget inden for Stadens Volde, stod et Teglblænderie, der siden blev afbrudt, og hvorefter den har faaet sit Navn. I St. Pedersstrædet, der kaldtes saaledes, fordi St. Petri Kirke vender med den ene Side ud til samme, laae det afbrændte Valckensdorske Collegium og Budolphi Kloster.

Udførlig
Efterretning

om de

vigtige og mærkværdige Handlinger,

som have tildraget sig

ved og efter den store Gldsvaade fra
5te til 7de Junii

ligesom og

om Regjeringens og private Mænds Indret-
ninger og Foranstaltninger ved samme

tiuigemed

nogle frimodige Tanker om Gldsvaaden i det
Hele og Vedkommendes Udførd derved

og om

de Følger, som Forsømmelsen af det konstige Tryk-
værk mueligen kan have havt for Staden.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Mathias Seest.

1795.

Høistærede Herr Ven!

Den Ulykke, der er overgaaen vor Hovedstad, kan ikke være Dem ubekjendt, da De formodentligen selv har seet den tindrende Atmosphære, som paa mange tusinde Menneskers Bekostning tre Dage igjennem oplyste nesten vor hele De i Vesterkanten. Desuden har De vel og overkommet een og anden Beskrivelse derover, bekræftet af Dienvidners mundlige Udsagn, bekræftet af de Brandlidtes alt for viensynlige Elendighed. Men om De end veed, hvor stor Ødelæggelse det meest rasende Element, Ilden, har udbredt over vor smukke Hovedstad, kjender De dog nok kun saare lidet endnu til alle de Foranstaltninger, der saavel fra Regjeringens som enkelte velgjørende Mænds Side ere søiede til at gjøre de Brandlidte deres Kaars saa let som mueligt. Rogle af dem vil jeg, saa vidt

vidt de ere mig bekjendte, meddele Dem, da jeg nu
 just har Tid dertil.

Ilden har, det siger man her almindeligen,
 ødelagt 943 private Bygninger, og netop stode
 disse Bygninger i den Deel af Staden, hvor den
 største Industrie herskede. Omtrent 5000 Fam-
 liler ere blevne huusvilde, og det, der er det be-
 klageligste, det var for det meste Handlende,
 Haandværkere og Arbeidere. Efter den alminde-
 lige Mening her kunde Ilden været stoppet, før
 end den havde udbredt sig saa overhaands vidt,
 dersom man havde nedhugget Husene for Fode,
 hvor den nærmede sig; i det mindste saae vi En-
 den derpaa, da man nedrev de til Gruesøgnis Ar-
 beidshuus grændsende Smaabygninger og nedhug-
 den Latinste Skole ved Gruekirke. Men jeg vil
 ikke beskrive Dem Uheldet, det er smerteligt at
 tale derom; jeg vil i dets Sted forteligen fortælle
 Dem, hvorledes de Huusvilde have søgt at hjælpe
 sig, og hvad man har gjort for at lindre deres
 Elendighed og befrie dem fra at ligge under naabens
 Himmel.

Saa snart Ilden haode angrebet de ved Hol-
 mens Canal staaende Bygninger, begyndte strax
 Naboerne og alle de i Skipperboderne boende Fas-
 mie

milier at udflytte deres Gods. Saalænge man haabede at standse Ilden i Fodselen, troede man sig sikker nok, naar man flyttede een til to Gader bort fra Ilden; men dette forarsagede, at adskillige maatte bortflytte deres Gods to til tre Gange, ja tilsidst hensætte det under aaben Himmel. Saa almindelig en Flyttedag kan man aldrig mindes at have havt i Kjøbenhavn tilforn, selv af de længst fraliggende Gader, Borgergaden, Adelgaden, store Kongensgaden, udflyttede man, ingensteds troede man sig sikker nok tilsidst. Kongens Nyetorb, Ulfeldtsplads, Philosophiske Gang, hele Bolden fra Vester, til Østerport, Kirsebærgangene under Boldene, Broerne, Vester, Øster og Nørre, Christianshavns Gader, Kirkerne, Exerseeerhuset, Kongens Hauge, Slotspladsen, Ruinerne af Christiansborg Slot, alt blev fuldpakket med Gods, det ene mellem det andet, i saadan en Hue og Hast, at Adviserne nu ere fulde med lutter Bekjendtgjørelser, deels om Sager, der ere bortkomne, og deels om fremmet Gods, man har fundet blandt sine egne Ting, eller reddet uden at vide, hvem det tilhører.

Medens Ilden varede, nemlig den 5te, 6 og 7 i denne Maaned, var der ingen Tid til at sørge

sørge for de arme Menneſker, Ilden havde jaget fra Huus og Hjem, uden for ſaavidt, at man tillod dem at henflytte deres Gods, til hvilket Sted det endog var, naar det stod i Regjeringens Magt, uden at gribe ind i Eiendoms-Retten, at tillade det. Men ſaaſnart Ilden var ſtandsſet, ſøiede man ſtrag alle de Anſtalter, det var mueligt at ſøie, for at lindre de brandlidte Familiers Nød og redde baade dem ſelv og deres Gods fra den begge truende Undergang.

Dog førend jeg fortæller Dem dette, førend jeg lægger min Ekſerv til at hædre de Edelmødige, der nokſom ved denne Leilighed have givet Prober paa, at de føle Brodernød, ſom deres egen, vil jeg korteligen meddele Dem mine Tanker om den, Gud ſtee Tak! overſtaaede trende for Kjøbenhavn ulykkelige Dages Tildragelſer.

Ilden opkom paa Holmen, alſaa i een Staden tilhørende Bygning. Allerede to Gange tilførn i de ſidſte Tider har man der, uden Hjelp fra Staden, været lykkelig nok til at dæmpe opkommen Iidebrand i Fodſelen. Dette har maaskee gjort Bedkommende lidt alt for driffige til at ſtole paa egne Kræfter, dette har maaskee bevæget dem til ikke at tage Stadens Brandanſtalter til Hjelp, for

forend det tydeligen saaes, at egne Bestræbelser vare utilstrækkelige. Men var dette end saa, hvilket jeg dog beder Dem ikke at antage for andet end Gisning, saa gjorde jeg mig dog skyldig i Ubilighed, om jeg vilde tilskrive dette nogen sær Deel i Ulykken: i mine Tanker reiste denne sig fornemmeligen fra St. Nicolai Kirkeetaarn, og kan der være Grund til at mistænke nogen for at være Aarsag i, at Ilden der ikke blev dæmpet i Tide, saa bliver det uden al Tvivl dem, som Opsynet med det til denne Kirke fordum hørende kunstige Trykværk var anbetroet, da det ved denne Leilighed ikke er blevet brugt, uagtet det, ved een for endeel Aar siden i en Bryggergaard i Biingaardstrædet opkommen farlig Ildbrand, blev brugt med saadan en Fordeel, at det, efter alles eenstemmige Mening, reddede Kirken, Taarnet og maa skee en stor Deel af Staden eller den hele Stad. Da De formodentligen ikke har seet dette Trykværk, saa vil jeg her give Dem et hastigt Udkast deraf, dog for denne Gang ikkun i Beskrivelse, eftersom jeg ingen Tid har til at aftegne det, om jeg skal faae sagt, hvad jeg har foresat mig at sige Dem.

Man havde for et halvt hundrede Aar siden forfærdiget dette Trykværk, for i paakommende Ild, vaade

vaade at kunne henlede det fornødne Vand, hvor det skulde behøves, i alle de rundt om Kirken da liggende Smaagader. Trykværket havde en Anbringer, der var 300 Fod lang; et Bassin, der kunde holde 400 Tønder Vand, var anbragt ved Kirken; Vandet blev henledet til Bassinet ved Rønder, og Anbringeren paa Trykværket gav i hvert Minut en Tønde Vand, naar det skulde føres 300 Fod bort to Tønder, naar det førtes 600 Fod, tre Tønder, naar det førtes 400 Fod, og 4 Tønder, naar det førtes 200 Fod. Ogsaa i Kirketaarnet kunde der ved dette Trykværk optvinges 2 Tønder Vand i hvert Minut.

Endstjønt Konsten har villet udfinde mangfoldige Midler til at slukke Ild ved, er dog intet saa almindelig antaget Slukke-Middel som Vand endnu opfundet, og hvilken en Skylregn over Taarnet vilde det ikke givet, om man i hvert Kvarteer havde forsynet Sprøiterne med 30 Tønder Vand! Det vedvarende tørre Veirligt, vi have haft hele dette Foraar igjennem, har i mine Tanker meget beqvemgjort Taarnet til at fatte Ild, og burde man ikke, saasnart Ildsvaaden udbrød paa Holmen, strax gjort Anvendelse af Trykværket for at fugte Taarnet? Men formodentligen har
man

man ikke holdt dette Slukkeredskab i den Stand, at det nu kunde bruges; i det mindste synes det saa, da man er taus saavel ved det almindelige Rygtes Beretning derom, som ved adskillige debangaende allerede skeete offentlige Opfordringer.

Men jeg vil forbigaae dette til en anden Gang: uden Tvivl vil Tiden oplyse, om der med dette er foregaaet nogen Forseelse, og i saa Fald hvo den eller de ere, som have gjort sig skyldig deri. Til den Tid maa jeg skylde Dem Esterretningen derom. For at gaae videre, vil jeg nu med et par Ord berøre de Bestræbelse, man anvendte for at dæmpe Ilden.

Endskjønt jeg, som De veed, ingen Priis sætter paa de Folk, som ere, hvad de ere, ved Guds sel og ikke ved egne Fortjenester, kan jeg dog ikke nægte, at mange af de herværende saakaldede store Mænd i Staten have bestræbt sig for, ved egen Virksomhed, at opmuntre den ringere Almue til at anvende alle sine Kræfter paa at standse Ilden. Kronprindsen forlod nesten intet Dieblik Ilden, hvor den brændte stærkest var han nærværende, endog i mange Huse, for Exempel i Gruesogns Arbeidshuus, var han personligen for at paasee at der blev reddet, hvad der kunde reddes; Prinds Emil,

samt

samt Grev Reventlau, Rentekammerets Chef, siges der skulle selv have langet Band til Sprøitekarrene. Men orkesløse Tilskuere blev der alligevel, Skjønt der vel havde blevet flere, om saadanne Folk, som de nysnævnte, ei havde taget Haand i med. For at hjælpe til Flytningen blev der ikke allene dagligen indcommanderet en stor Mængde Bøndervogne, men ogsaa Artillerievognene bleve overladte de Flyttende til Brug uden mindste Betaling.

Saa snart Ilden var standset, blev der strax søiet Anstalt til at forsyne dem, som låe i Philosophiske Gang, paa Boldene og i Kirsebærgangen med Telte, ligesaa blev der saa Dage derefter opslaget 5 til 6000 Telte paa Nørre- og Øster-Fjeldet, alle overladte, hvem der vilde af de Brandlidte til Brug. Dagligen, fra første Dag efter Ilden af lige indtil nu, bliver der frit uddeelt Brød og Øll til de Fattige, ja endog for at hjælpe de andre Trængende i Staden til Brød for taaleligt Kjøb, er det bleven Landmanden fra alle Kanter tilladt at tilføre Staden velbagt Rugbrød.

Regjeringen skylder man virkelig Tak, megen Tak, for denne Omfarg; viensynligen større, ja endog bedre er det Brød, der indkommer fra Landet, end det Bagerne ellers sælge her i Staden.

Man seer blot paa dette hvad frie Concurrence virker for Fordeel for det Almindelige, og dog vedbliver man at lade Monopolier forhøje Priserne paa Livets Nødvendigheder.

Magistraten her i Staten anmodede strax i den første Adresse, Avis, der efter Jldsvaaden udkom, de Huuseiere saa vel i Staden som i Forstæderne, der maatte have noget Huusrum fra egen Nødvendighed at overlade de mange Familier og ugiorte Personer, der ved Jldsvaaden vare blevne huusvilde, at bekjendtgjøre saadant saasnart som umuligt ved at hængse Leiebrætter; derhos bevidnede ogsaa Magistraten, at den var forsikkert, at ingen ved denne Leilighed vilde drage Fordeel af de Ulykkeliges Forlegenhed, men følge, hvad Billighed tilfagde i Henseende til Leien.

Men frugtede denne Begjering, spørger De vel? O, nei! dette var en herlig Velstandskilde for den Karrige. Man opsagde og opsigter sine Leiere rundt omkring i Staden, det er ikke allene de Brandlidte, der skulle være ulykkelige, det er ogsaa den øvrige Deel af Jndvaanere, som ei have havt Evne eller Lyst til at tilkjøbe sig selv nogen fast Eiendom. O, naar skulle da engang de Tider komme, da Naturens Stemme formaaer at dæmpe Egenlyst.

nyttens Skraal, da man vil ophøre at bygge sin Velstand paa sine Medmenneskers Ruin, da man vil føle sin Broders Nød og Elendighed som sin egen! Fortab mig, min Ven! denne Udsvævelse; saae De, hvor ubilligen man opskruede den smule Tag, der skal dække den for Fred til sig og Børn grædende Faders og Moders Hoved, o da vilde De vist være min Selskabs Broder i at sukke over det menneskelige Hjertes Fordærvelse! Ogsaa til Regjerings Dre har den ene Borgers Klage over den andens Ubillighed trængt sig, en kongelig Bekjendtgjørelse, der forbød ikke allene Huusleien men ogsaa Levne smidlernes Opskrueelse, vidner derom. Men mener De, man lyder dette Kongebud? O nei, endnu er det det samme som før: om denne Lumpenhed skal hemmes, maa man sikkert gribe til alvorligere Midler.

Dog, for at lindre de Brandsidtes Nød saameget som mueligt, have ogsaa adskillige private Mænd gjort, hvad der stod i deres Magt. Mange Huuseiere heri Staden have indskrænket sig, alt hvad de kunde, for uden Betaling at tage de huusvilde Familier til sig. Blandt andet har Arveprinds Friderich indrommet endeel Familier det meste af sit Palais heri Staden, ligesom og

Her

Hertugen af Augustenborg, saasnart han i sit Hertugdømme har erfaret Ulykken, skal have afsendt en Estafette med Ordre at indromme det ham her tilhørende Palais til samme Anvendelse. Arveprinds Frederich skal desuden lade dem, han giver frie Baaning, ogsaa bespise af sit egen Kjøkken, men nogle af dem, siger Jversen i sin Odenfælle Avis, skal endog være saa begjerlige, at de spørge, om de ikke ogsaa faae Kaffe, hvilket jeg dog antager for et af Herr Jversens sædvanlige lystige Indfald, skjønt jeg maa tilstaae, om saa er, at det er anbragt paa urette Tid. Hvo kan gjøre sig til Gode paa den Ulykkeligens Beføstning, og endda paa staae at have et godt Hjerte?

De offentlige Forandringer og Foranstaltninger, som ere gjorte i Anledning af Jordsvaaden, bestaae i følgende:

Politie-Assessorerne Beckmann og Bornemann ere af Kongen befalede i de nærværende Omstændigheder at gaae Politimesteren tilhaande ved de executive Embedsforretninger; og i disses Sted, til at holde Forhører og opfylde de øvrige Dommer-Embedet vedkommende Pligter, er en overordentlig Politieret i Citadellet bleven nedsat, bestaaen-

staaende af Hof- og Stadsrets- Assessorerne: Bærens, Kaff og Coilet.

Denne har været en høi Nødvendighed, da det ikke kan seile, at der gives mange, som have benyttet sig af denne Leilighed, for at sætte sig i Besiddelse af fremmet Gods, og at tusinde Gange saa meget Tyverie som tilforn er foregaaet ved denne Brand.

Ligesaa har og Kongen givet den Lov, at de, der have bjerget fremmet Gods og dølge det, skulle straffes for denne Misgjerning lige med dem, der bestjele stibbrudne Folk, item at det skal være de Brandlidte tilladt at lade eftersøge det Gods, de have mistet, paa hvilket Sted det end skulle være, de havde nogen Grund til at formode det fordulgt.

Det Danske Cancellie lod ogsaa strax ved Magistraten bekjendtgjøre, at ingen maatte opbygge nogen af de Tomter, hvorpaa de afbrændte Huse eller Gaarde havde staaet, førend Kongelig Resolution var indhentet, hvorledes der med Bebyggelsen i Almindelighed skulde forholdes. Endstjønt denne Bekjendtgjørelse er utydelig, da den lader os i Uvisshed om Hensigten med dette Forbud, er det dog at formode, man vil gjøre en anden, og altsaa en saadan Inddeling af Grundene, at der kan blive ordentlige og brede Gader istedet for de smalle Gader og Krinkelkroge, der tilforn have været især i Nærheden af Nicolai Kirke; men deraf vil følge: 1) at man maa tilveiebringe Grund til Erstatning for den Grund, Gadernes Uvidelse vil medtage, hvortil man efter mine Tanker bliver

nødsaget at tage enten den Plads, hvorpaa Nicolai Kirke har staaet, eller og Slotspladsen med Slottets Grund, og 2) at Tjerne af de afbrændte Bygninger bør have Erstatning for den Grundvold, de ved saadan Forandring kommer til at miste, da de paa de fleste Steder svarede at lægge denne paa nye, om de maatte beholde den Grund, de før havde havt.

General-Postamtet lod bekjendtgjøre, at der, for at hjælpe de Pensionister, som ved Jldsbaaden vare satte i Trang og Forlegenhed, var satet Anstalt til, at den Pension, der først var forfalden ved Maanedens Udgang, kunde blive udbetalt, naar man vilde melde sig derom. Saadan Omsorg, da den virkelig ikke er sædvanlig, kan ikke andet end glæde enhver følsomme Menneskeven, thi sjelden er det, at den, der ikke selv er i Nød, formaaer at føle andres Nød, i det mindste tænkes der ikke gjerne derpaa, førend den Trængendes Hylen døver den Utrængendes Dre, og dette kunde dog ikke være skeet, da Postamtet afgav denne Bekjendtgjørelse.

Hof og Stadsrettens Forhandlinger Mandagen den 8de Junii bleve alle efter en Kongelig Befaling udsatte til ottende Dagen derefter, og som en Folge deraf var det og befalet, at alle de Stævninger og Forelæggelser, der til den 8de vare udtagne, skulde forblive i Kraft til den 15de, naar de da, efter den befalede Orden, bleve incaminerede.

Mangel var der paa Oll i de første Dage efter Jldsbaaden, men denne blev foreksmmet ved den Foranstaltning af Magistraten, at Bryggers

gerhuset blev paalagt at indskrænke Brygningen af det saakaldede 4 Dalers Øll, og derimod brygge Øll til 10 Mk. Tonden, hvilket af Ølltapperne skulde udsælges for $1\frac{1}{2}$ β. Potten.

Gravene i Nicolai Kirke foranstaltede man strax tillukkede eller tilmurede paa de Eieres Bekostning, der ikke selv besørgede det: en meget nødvendig Forsigtighed til at forekomme Lustens Forgiftelse ved raadne Uddunstninger.

Bed en Placat fra Politiekammeret, blev det, til de Brandlidtes Sikkerhed alle og enhver, selv Huuseierne, formeent at indfinde sig paa de afbrændte Pladser, uden at være forsynede med Tegn til at forevise Patrouillerne. Tegnene meddeelt: paa Politiekammeret, naar Huuseierne foreviste deres Skjæder eller antagelige Attester om, at de vare Eiere af de Grunde, Oprydningstegnene skulde lyde paa. Tillige bleve de, som saadanne Tegn meddeltes, advarede om at bruge den yderste Forsigtighed ved Eftersøgningen, deels for at forekomme, at ingen skulde komme til Skade, deels for at hindre Jlden fra Gruset af at udbryde paa nye. En almindelig Oprydning blev lovet, saasnart de fornødne Foranstaltninger dertil vare gjorte, men udkaste noget paa Gaderne maatte ingen ved den Eftersøgning, enhver for sig maatte gjøre.

Nicolai Kirketjeneste er forlagt til Helliggeistes Kirke, hvor Froprækenen for Nicolai Sogn holdes om Morgenen fra Klokken 6, Hoimeffen fra Klokken 11, Aftensangen hver anden Søndag.

En Placat fra Brand- og Vand-Commissio-
nen har indskierpet Huuseiere og Huusbønder noie
Tilsyn med Ild og-Lys, samt de Berter, i hvis
Huse flere Familier ere indflyttede, at lade deres
Ekorstene oftere end hidindtil feie, nemlig i det
mindste een Gang maanedlig, Der er formodent-
ligen ved denne Placats Udstadelse bleven forglem-
t at overveie, at Kjøbenhavns Ekorsteensieiere
sidde i saa betydelige Levebrød, at Priserne for
Feiningen, naar den saa ofte skal forrettes, gjerne
kunde nedsættes under det Halve, af hvad de nu
ere fastsatte til.

Mange flere Ting har jeg endnu at kunne
fortælle Dem, min Ven! dersom ikke Postens Af-
gang nødte mig at slutte. Dog een Remarque,
som jeg har gjort hos mig selv, kan jeg ikke
fortie Dem, hvor knap Tiden end er mig.
Man førte Arrestanterne under Bedækning af Dagt
fra Stadens Arresthuus til Stokhuset. De veed,
dette Fængsel var for dem, der vare heftede for
Gjeld, ligesaa vel som for dem, der havde gjort
sig skyldige i Misgjerpinger. Stokhuset har stedse
været for grove Forbrydere, og at didfore dem,
der aldeles ingen Forbrydelse have begaaet, det
synes mig at røbe, at man maa have været i stor
Forlegenhed for Fængsel til dem. Men, vil De
vel spørge. ere de der endnu? Og jeg maa svare
Dem, at jeg ikke veed det. Ere de der ikke, saa
forundrer det mig meget, at man ei endnu offent-
lig har bekjendtgjort Forandringen, for at beroelige
dem, som dette kunde synes at være en Mishand-
ling imod Menneskeligheden.

32, -10.
Et

Par Ord

om

Den forfærelselige Ildbrand,

som

Fredag Eftermiddag den 5te Junii 1795,
udbrød paa gammel Holm, i den saakaldte
Dellehauge, og det saa pludselig og hæftig,
at den paa 2 Dage fortærede den fjerde Part
af Kjøbenhavn.

Kjøbenhavn, 1795.

Trykt hos L. N. Svares Enke, boende i store
Kannikestrædet No. 39.

Saa gyselig var Jldens Magt, at den, som ej har været Dienvidne dertil, neppe skal kunne forestille sig dens Grusomhed; og lykkelig den, der ej saae den — thi ikke veed jeg, om den, som mistede Gaard og alt, leed meest paa Sjelen, eller den, som blot var Tilskuer og Hjælper i Nødens Tid. —

Fredagen den 5te Junii om Eftermiddagen Kl. $3\frac{1}{2}$ flet opkom denne fortærende Jld i Dellehaugen paa gl. Holm, et Sted, hvor man troer at ingen Jld enten af Hændelse eller Skjodesløshed kunde opkomme. — Engelsmænd og andre, som med Opmærksomhed have taget dette Sted i Sjeshn, veed, at Tingene forholder sig saaledes.

Rasende greb Jlden saa stærk og hastig om sig, at den læfem var eengang angrebet det store Hoved = Magazin paa Holmen langs ud med Kavalen, Commissariædet, heele Storskrædet fra Holmens Broe til Hjernet af Kongens Nytorv, Hummergaden, Laregaden, Reverenbgaden, Dybensgaden, den største
Deel

Deel af Ulkegaden, Eovaldeegaarden, Admiralgaden, Boldhuusgaden, Fortunstrædet, samt Btingaardsstrædet. Men det besynderligste ved alt dette var, at endog før disse Gader vare bespændt med Ild, vare allerede baade det lille Spiir mod Osten og det store mod Vesten paa Nicolaj-Kirke andtændte, og det, saavidt jeg fra et højt Sted kunde see, strax da Ilden kun endnu var i Commissarias tet. — Hvorledes det stod til i den østre Ende af Kirken? — Ja det maae G — vide! — om der stod Lemme og smaae Huisler aabne paa det østre Taarn, om Ilden der fandt let anstikkelige Vare, om Trykleværket, det fortreffelige Trykleværk i Nicolai Kirke blev benyttet som det kunde og burde, det maae G — og nogle saa Mennecker vide. Hvorledes det gik til, at der paa den vestre Side af Bægtergangen paa det store Taarn, kom Ild, der længe brændte kun at see til som et Uds og ej i Tide blev slukket, Hjønt der vare Mennecker deroppe, det veed kunde, som der vare tilstæde, Det bedrager lettelig langt fra.

Maaskee et strængt Forhør kunde opdagge Ting, som nu under Ruinerne ligge skjulte! eller er maaskee alt gaaet naturlig til uden Engel — s eller Djevles Medvirkning.

300

Kort, Nicolaj Kirke og Taarne stod nu i Flamme, og hvad man indsaae skeedte, det store Taarn faldt kun halv opbrændt, knusede og med eet andtændte de nærliggende Huuse og Gader, store og lille Kirkestræderne tilligemed Færgestræderne.

Winden blæste endnu stærk af Ost-Ende Ost, og formedelst den og de smalle Gader andtændtes ligeledes Østergade paa den eene Side fra St. Jørgens Gade indtil Amagertorv. — Den sydlige Deel af Amagertorv, Højbroestrædet, Lærstrædet med den Jødiske Synagoge, Hiuusene ved gl Strand lige ned til Bejerhuset, Hyskenstrædet, den hele sydlige Side af Bimmelskæftet, Badstuestrædet, Knabroestrædet, Snaregadens nordre Side, Compagnistrædet, Farvegadens nordre Side, Rattesundet, Slutteriet, Lævendelstrædet, Hestemøllestrædet, den største Deel af Raadhuusstrædet, Nytorv med Bassenhuset og alle dets Bygninger, Raadhuset, Nyegaden, Skoubogaden, den vestre Ende af Skindergaden lige til Justitsraad Uldahls Muur paa den eene Side, og til FrueKastinske Skole paa den anden Side, tilligemed den vestlige Ende af Bimmelskæftet til Nord, Dyrkjøb tæt under Frue Kirke, da denne og især Taarnet med sit langvarige Stikladse, hvori endog Ilden nogle Gange skal have

have fanget men til Lykke igjen blev slukket, stod i største Fare, gl. Torv, et lidet Stykke af Nørregade, heele Frideriksberggaden, Michelbrøggergaden, Smedebakken, begge Larsbjørnstræderne, Vester-gaden, Studii-strædet, det meeste af St. Vedersstrædet, og alle de Bygninger ud til Vester og Nørrevold-lige fra Farvegaden og om til Frue Sogns Arbejds-Huus. — I alle disse Gader, Stræder og Torve sees kun rødsomme Muure, hængende Skorsteene og Kalkeloyne, brændende Gruber, og, forisagt, Odelsæggelsens Ruiner. O skrækksomme Syn, o bedrøvelige 5te Junii! Hvordan vil 11te Junii løbe af? Dog? Held være Kongen, der har udsat Terminen til 11te Julii! men Gaaret, hvordan vil det kunne læges paa en Maaned? De Brandlidte ere undskyldte: men mange flere lide med dem!

Mogle spørge, hvorfor Ilden denne Gang rasede saa stærkt, hvorfor den ej, ved at nedrive Træværket i endzel Huuse foran, kunde standses, om Brandværseuet var som det burde, om Enhver observerede sin Pligt, om Egenfindighed ej forstyrrede gode Planer? Paa alt dette kan og bør jeg ikke svare; spørg Hr. Brand-Majoren; jeg haaber, han vil kunne fyldestgjøre enhver Nysgjerrig — og

nysgjærrige ere sikkert mange, hvortil de og have største Aarsag, da det saa højslig interesserer saa mange tusende Mennesker. — Sikker vil Hr. Brand-Majoren med sin sædvanlige Sindighed og Bessedenhed overbevise Enhver om rigtigt Forhold, samt, om nogen Tvivl skulde yttres, da efter sin medfødt Høflighed tilfredsstille Alle. — At man vil sige: nogle Brandfolk ville ikke hjælpe at nedrive, endog der, hvor Husejeren med nogle Studentere og andre gode Folk stode i fuld Arbejde dermed, men beskæftigede sig kun med at ville redde nogle Bøger og noget Gods, og da han bad dem at lade dette være, og derimod hjælpe at nedrive hans Baghuus etc., gif bort fra ham med disse Ord: han er gal; det vil sige lige saa lidt, som at nogle gif og svinglede, ja laae paa Gaden af Drukkenhed (jeg siger langt fra ikke at nogle lade og seled i Kjeldere, medens Andres Bælfærd gif op i Røg, thi derom har jeg ingen vis Escreetning).

Vist er det, at man saae Mænd med Prestegn, Søe-Officerer, Landofficerer, Borgere, Contorister, Studentere og mangfoldige hæderlig Klædte Folk arbejde, nedbugge, sprøjte, bære Vand, slæbe Lemmer bort og ej spare Lemmer eller Klæder for at stande

standse Stben og redde deres uhykkelige Med-
brødres Ejendom.

Men Kronprindsen! hvad han? — (als-
drig mafulerte jeg noget Papir med Sviger,
kun Sandhed skal fere min Pen; men min
Nos er utilstrækkelig) — Han viste sig som
Mand og Menneſkeven i og efter Branden,
væe Borgeres Kjerlighed værdig; hans
Daed skal rejſe ham i alles Hjerter et varigt
Minde, som forplantes til ſidigſte Efterſlæ-
ter. Fuldkommen overbeviist om Regjerin-
gens faderlige Forſorg ſkal enhver blive, ſom
vil overſkue Boldene og andre offentlige Plads-
ſe, hvor de uhykkelige Huusvilde ej aleene
have faaet Zelte men endog daglig faae Brød,
Oll, Smer, Brændeviin m. m., at de ej
ſkulle lide Mangel.

Jeg vil overlade til en hældigere Pen
at ſildre Kongens og Kronprindsens Hand-
linger naar tilſtrækkelig Kundſkab derom kan
faaes.

Jeg ved mange ædle Træk af mine Med-
borgere, men ſuffer at ſamle fleere. Væde-
modighed fortjener offentlig at kundgjøres.

Men de Etændige, ſom opſkrue Huus-
leje og Fødevarer for ſine uhykkelige Brødre,
og berjene ſig af andres Uheld til egen Fordeel,
bør ligeledes offentlig nævnes, og en Etæm-

ſtes

støtte oprejses for dem til evig Skjændsel. Dog jeg vil haabe, der findes kun faa af slige Skurke, men gives der nogen, da bør deres Skam være offentlig. Den danske Nation er for ædel til at taale saadanne Uhyrer. Men deres Straf skal følge dem, og Samvittigheden plage dem her og hifset; thi der er et langt Liv efter dette.

Held og Ære følge hver ædel Mand.

P. S.

Er Ilden paasat af Ondskab, saa gid Heele Naturen udgyde alle sine Ulykker over og Samvittigheden saaledes plage den eller de affkyelige Mordbrændere, i hvilken Krog de end skjule sig, indtil de faae deres fortjente Løn! — Dog hvad siger jeg, — mit Onske er utidigt, thi Hevnen vil følge dem, hvorhen de end flye, og ved udvortes eller indvortes Straf skal da snart udredde af Jorden. Ved denne Brand har man dog ingen observeret, som med djævelsk Glæde har gjort Anmærkninger over, hvorlænge man kunde føre Krig med Frankrig for det, som gik op i Luer: og havde jeg fundet en saadan, da skulde min danske Næve have faldet svær paa denne Skurk, hvad Navn og Rang han end havde.